

Здано на складання 20.03.19. Підписано до друку 22.03.19.
Формат 60x84/16 Папір офсетний. Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 23,48. Наклад 200
прим. Замовлення № 2053

ТОВ «Дніпровський освітній центр»
49000, Україна, м. Дніпро, вул. Володимира Вернадського, 1/2

Видавництво «Дике Поле»
Україна, 69063, м. Запоріжжя, вул. Троїцька, 31-А.
Тел.: (061) 213-75-95; 213-75-05.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ЗЗ № 004 від 23.08.2001 р.

ISBN 978-617-7433-77-3

X Міжнародна конференція молодих вчених «Молоді вчені 2019 - від теорії до практики» (07 березня 2019 р., м. Дніпро, Україна): Упорядники: Хохлова Т.С., Ступак Ю.О. – Дніпро, 2019. – 404 с.

Збірник містить доповіді у вигляді тез та статей (109 доповідей), які надійшли до Оргкомітету X Міжнародної конференції молодих вчених «Молоді вчені 2019 - від теорії до практики» до 01 березня 2019 р. та прийняті до опублікування.

**ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

Докт. пед. наук, проф.* С.В. Грищенко

*Кафедра соціальної роботи

*Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна*

Визначенню основних аспектів профорієнтаційної роботи в закладах освіти України присвячено публікації вітчизняних науковців: Бега М.І., Білоуса П., Данилина Р.В., Ефросининою О.В., Ірхіна Ю.Б., Калніченко Н.А., Кальянова А.В., Капустіної О.В., Карпільовської С.Я., Коломієць М.Б., Мігельман Р.Й., Носков В.И., Отрощенко Н.Л., Пасечнікової Л., Підласого А.,

Синявського В.В., Ткаченка О.М., Тхоржевського Д.О., Федоришина Б.О., Яцишина О.О. та зарубіжних: Климова Е.А.

Мета статті – проаналізувати основні аспекти профорієнтаційної роботи в закладах загальної середньої освіти України на початку ХХІ століття.

Наукові праці вітчизняних науковців Беха М.І., Білоуса П., Данилина Р.В., Ефросиніної О.В., Ірхіна Ю.Б., Калініченко Н.А., Кальянова А.В., Капустіної О.В., Каришловської С.Я., Коломієць М.Б., Мітельман Р.Й., Носков В.И., Отрощенко Н.Л., Пасечнікової Л., Підласого А., Синявського В.В., Ткаченка О.М., Тхоржевського Д.О., Федоришина Б.О., Яцишина О.О. дозволяють проаналізувати зміст основних аспектів профорієнтаційної роботи в закладах освіти України.

Після розробки Концепції державної системи професійної орієнтації населення (2008 р.) у вітчизняній педагогічній літературі починається дискусія про форми й методи взаємодії ЗЗСО із різними закладами щодо створення профорієнтаційного середовища для забезпечення професійного самовизначення старшокласників. Конституємо, що у дисертації науковця Коломієць М. [8] профорієнтаційно-педагогічна взаємодія розглянута як «система суб'єкт-суб'єктних правових інтерактивних стосунків між учасниками освітнього процесу (вищий педагогічний навчальний заклад, школа, органи управління освітою), основою яких є наскрізна мета, цілісні завдання, оптимальні способи, методи, прийоми, спрямовані на усвідомлений і цілеспрямований вибір старшокласниками професії. Підґрунтям профорієнтаційно-педагогічної взаємодії, на думку автора, має бути особистісно-орієнтована готовність старшокласників до вибору професії» [8].

На початку 2000-х рр. вивчення якості знань, умінь з трудового навчання та стану трудового виховання і профорієнтації учнів обґрунтовано в роботах Калініченко Н. [4], Капустіної О. [5]. Вчені пропонують «активізувати профорієнтаційну роботу за рахунок упровадження в навчально-виховний процес міжшкільних навчальних виробничих комбінатів різних форм (факультативи, курси, профорієнтаційні ігри, ситуації, вправи)» [7].

Варто наголосити, що науковець Бех М.І., спираючись на теорію «Я – образ» довів, що в умовах профільного навчання зміст і педагогічні засоби формування у старшокласників суб'єктивно-оцінних та індивідуально-вибіркових ставлень до самого себе як майбутнього професіонала і свого місця в майбутньому професійному середовищі повинні бути спрямовані на конструювання учнями варіантів власного професійного майбутнього [1, с. 9]. Зазначимо, що на початку ХХІ ст. в Україні науковці розробляли альтернативні форми профорієнтації. Так, під керівництвом Федоришина Б. група науковців розробила курс комп'ютерного тестування для оцінювання комунікативних і організаторських нахилів і здібностей. До банку цієї програми включено 120 опитувальників, що перероблено за вимогами сучасних професій [9; 11].

Сучасні науковці вирізняють різні підходи щодо структурного складу профорієнтації: трьохетапна структура профорієнтації Тхоржевського Д. [14]

містить профосвіту (профінформація), профконсультацію та працевлаштування; чотириккомпонентна (Федоришина Б.) [6] передбачає організаційно-функціональну, логіко-змістовну, особистісну й управлінську підсистеми; семикомпонентна (Васильков В.): профосвіта, профвиховання, профактивізація, професійна психодіагностика, профконсультація, профвідбір, профадаптація [9]. Дослідник Білоус П. визначає такі структурні елементи: професійна інформація (інформування про професії), професійна консультація, професійне самовизначення, професійний добір (добір працівника відповідно до професії та добір професії відповідно до працівника), професійна підготовка, адаптація до професії [2]. Маємо погодитися з цим твердженням.

Дослідниця Отрощенко Н. в своїй роботі зробила аналіз мети профорієнтації на сучасному етапі розвитку науки. Автор підкреслює, що профорієнтація в школі повинна вирішувати такі завдання: формування особистості працівника нового типу, що забезпечить ефективне використання кадрового потенціалу й радикальне регулювання ринку праці; формування у старшокласників готовності до професійного самовизначення [9].

Маємо констатувати, що ідея використання професіографії (зіставлення знань про професійний простір та індивідуально-психологічні особливості людини) знайшла відображення в психологічних публікаціях науковців [3; 12; 13]. Науковець Ірхін Ю. називає професіографію одним із провідних напрямів наукового забезпечення профорієнтації, тобто професіографічне вивчення різних видів діяльності на основі розгляду існуючих зв'язків, відносин між людиною і професією з урахуванням їх змін і розвитку [3]. Подальше поглиблене вивчення профорієнтаційної роботи в рамках професіографії пов'язане з Синявським В. Науковець, розглядаючи профорієнтаційну роботу як складну, науково-технічну систему підготовки особистості до вибору професії, вбачав доцільним поєднання інформаційної й методичної основи, що забезпечують необхідну конкретність, цілеспрямованість, науково-методичну забезпеченість усієї профорієнтаційної роботи. Лише «глибокі знання змісту й умов професійної діяльності, правильні уявлення про вимоги професії до психофізіологічних та особистісних якостей людини» в поєднанні із психодіагностичною «оцінкою індивідуально-психологічних особливостей людини та зіставленням одержаних результатів із вимогами різних видів діяльності до особистості працівника» [13, с. 7]. У наукових дослідженнях Долініна Р., Єфросиніна О., Кальянова А., Носкова В. уявлення про профорієнтаційну роботу зі старшокласниками відбивають положення про «систему заходів щодо ознайомлення молоді зі світом професій, які сприяють вибору професії відповідно до індивідуальних особливостей особистості й потреб суспільства» [12, с. 134].

На початку XXI ст. обговорювалися питання профорієнтаційної роботи зі старшокласниками саме в умовах профільного навчання. Наукові пошуки активізувалися завдяки новим редакціям Концепції профільного навчання в старшій загальноосвітній школі (2009, 2013 рр.). У документах було сформульовано завдання забезпечення умов для життєвого і професійного

самовизначення старшокласників, формування готовності до свідомого вибору й оволодіння майбутньою професією. Науковець Пасечнікова Л. розглядає можливості профорієнтації старшокласників завдяки проектуванню професійно-освітнього маршруту, під яким розуміє «процес і результат самостійного планування, коригування й реалізації перспектив поетапного індивідуального просування в складноорганізованому післяшкільному освітньому, соціокультурному і професійному просторів» [10, с. 8].

Висновки: 1. На початку XXI ст. визначення «профорієнтаційна робота» науковці розглядали як підготовку старшокласників до вибору професій згідно з інтересами, нахилами і здібностями завдяки проїєсу ухвалення рішень самим старшокласником або впливу на нього щодо вибору професії. 2. Поняття «профорієнтаційна робота» уточнюється як частина більш загального процесу соціальної орієнтації молоді, обумовленого загальною життєвою орієнтацією, прагненням особи зайняти певне місце в соціальній структурі суспільства, в соціальній групі (соціологічний підхід). 3. Профорієнтаційна робота є процесом поетапного прийняття рішень, з допомогою яких індивід формує баланс між власними перевагами й потребами системи розподілу в суспільстві (соціально-психологічний підхід); системою соціально-економічних, психолого-педагогічних і методико-фізіологічних заходів, спрямованих на забезпечення активного, свідомого професійного самовизначення та трудового становлення особистості.

Посилання

1. Бех М. І. Формування обов'язку «Я – майбутній професіонал» у старшокласників у процесі професійної орієнтації : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 – теорія і методика виховання. Київ, 2010. 20 с.
2. Білоус П. Професійна орієнтація як складова підготовки майбутніх учителів. Вісник Львів. ун-ту (Серія педаг.). 2009. Вип. 25. Ч. 3. С. 23-32.
3. Ірхін Ю. Б. Професіограма керівника органу (підрозділу) внутрішніх справ: практичний посібник. Київ : Либідь, 2007. 35 с.
4. Калініченко Н. А. Трудова підготовка учнів сільської школи в Україні. Друга половина XIX–XX століття (до 90-річчя В. О. Сухомлинського присвячується): монографія. Кіровоград : ТОВ «Імекс-ЛТД», 2007. 739 с.
5. Капустіна О. В. Педагогічні умови активізації професійного самовизначення старшокласників у навчально-виховній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 – теорія і методика виховання. Київ, 2004. 20 с.
6. Карпіловська С. Я., Мітельман Р. Й., Сиявський В. В., Ткаченко О. М., Федоришин Б. О., Яцишин О. О. Основи професіографії: навч. посібник. Київ : МАУП, 1997. 148 с.
7. Климів Е. А. Как выбирать профессию? Москва : Образование, 1984. 159 с.
8. Коломієць М. Б. Підготовка старшокласників до вибору педагогічної професії в спільній діяльності школи і вищого педагогічного навчального

- закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 – теорія та методика виховання. Луганськ, 2009. 17 с.
9. Отрощенко Н. Л. Значення соціально-професійної орієнтації в сучасному суспільстві. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2012. № 22. С. 99-106.
  10. Пасечнікова Л. Готовність старшокласників до проектування професійно-освітнього маршруту: допрофільне навчання. Школа. 2011. № 7 (67). С. 5-9.
  11. Підласий А. Комп'ютерна діагностика передового педагогічного досвіду. Рідна школа. 1996. № 7. С. 21-23.
  12. Профессиональная ориентация как детерминанта карьеры личности: учебн.-метод. пособ. Носков В. И., Кальянов А. В., Ефросинина О. В., Данилин Р. В. и др. Под. общ. ред. проф. Носкова В. И. Донецк : ДИУ : Норд-Пресс, 2006. 172 с.
  13. Синявський В. В. Психологічні основи профорієнтаційної професіографії: навч. посібник. Київ : ІНК ДСЗУ, 2010. 89 с.
  14. Тхоржевський Д. О. Методика трудового і професійного навчання та викладання загальнотехнічних дисциплін. Київ : Вища школа, 1992. 332 с.